

MATERIILE EUHARISTICE ÎN BISERICA ORTODOXĂ ȘI MATERIILE CINEI DOMNULUI ÎN PENTICOSTALISMUL ROMÂNESC*

DRD. ADRIAN RADU LEȘ**

ABSTRACT: This article develops and analyzes an aspect of cultic practice from the perspective of Orthodox theology and Pentecostal movement. We will use in our analytical approach the support of etymology, biblical commentaries, patristic, canonical and praxiological sources. The aim of this study is to highlight the similarities and differences between the practice of the two Christian cults and the way of arguing in favor of a practice. In the Orthodox Church at the Holy Eucharist, leavened bread, fermented wine and water are used. In the practice of Pentecostal worship there is more diversity: you can use leavened bread and fermented wine, unleavened bread (in which oil is put) and grape must, the practice tending to generalize the use of unleavened bread and grape must. Even though the Pentecostal practice is intended to be based exclusively on the Bible, I have shown that this practice is in fact one based on one of the theories that can be born from a biblical critique. In the case of the Orthodox Church, I believe that the answer to this question lies in one of the sources of canon law, namely *the custom of canon law*. That is, the Church has always used these matters for the Eucharist, without giving this aspect an argumentative support, at least in the first centuries.

KEYWORDS: Eucharistic matters, bread, unleavened bread, wine, grape must.

PRELIMINARII

Acest studiu își propune să pună în lumină un aspect al practicii cultice a celor două culte creștine, anume cel al materiilor euharistice, având ca suport surse și comentarii biblice, patristice, canonice și praxiologice.

Vom analiza, așadar, această temă prin prisma mijloacelor indicate, urmărind să evidențiem asemănările și deosebirile dintre practica Bisericii Ortodoxe și practica mișcării pentecostale, cu argumentele aduse în sprijinul practicilor fiecăreia

MATERIA SFINTEI EUHARISTII ÎN TEOLOGIA ORTODOXĂ. ARGUMENTARE SCRIPTURISTICĂ, PATRISTICĂ ȘI CANONICĂ

Comentariile biblice cu privire la tipul pâinii și vinului sau etimologia lor în textele scripturistice abundă în literatura de specialitate. Nu vom zăbovi asupra lor

în studiul de față, deși sunt esențiale, ci vom începe doar prin a puncta câteva texte vechitestamentare ce pot aduce un plus de înțelegere cu privire la acest subiect.

Astfel, dacă este să ne referim la un pasaj elocvent și tipologic¹ pentru elementele de pâine și vin, cred că cel mai potrivit este acela din Fc 14, 18², unde Melchisedec, regele Salemului, îl întâmpină pe Avraam cu daruri de pâine și vin.

Pentru a vedea într-adevăr tipul pâinii și al vinului oferit de Melchisedec lui Avraam este nevoie de o analiză etimologică a celor două cuvinte.

În Vechiul Testament găsim mai multe cuvinte care se pot traduce prin termenul *vin*. Astfel, întâlnim termenii: יַיִן (*yayn*)³, תִּירוֹשׁ (*tiros*)⁴, חָמֵר (*hamar*), אַשִּׁיס (*asis*), שֶׁמֶר (*semer*) sau שֶׁכֶר (*seker*)⁵. În Fc 14, 18 observăm folosirea termenului *yayn*, termenul general care desemnează rodul fermentat al viței, iar nu cel de *tiros* care se referă exclusiv la înțelesul nealcoolice al unei băuturi obținute din struguri.

În ceea ce privește pâinea, din nou vocabularul ebraic ne pune în fața a trei termeni specifici: לֶחֶם (*lehem*)⁶, מַצָּה (*maṣah*) și מַנָּה (*manna*)⁷. Doi termeni distincți întâlnim și în limba greacă ἄρτος (*artos*) și ἄζυμος (*azümos*)⁸. În versetul analizat vedem uzi-
tați termenii *lehem* (pentru varianta masoretică) și *artos* pentru cea a Septuagintei.

* Studiul a fost realizat sub coordonarea Pr. Conf. univ. dr. Cristian Sonea, care și-a dat avizul pentru publicare.

** Doctorand, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

¹ Olimp CĂCIULĂ, *Euharistia ca jertfă*, Deisis, Sibiu, 2016, pp. 250-252.

² Versiunea WTT: וּמִלֶּכֶּי-צָרָךְ מִלֶּךְ שֶׁלֹּם הוּצִיא לָהֶם יַיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל שְׁלֵוִי:

Versiunea LXX: καὶ Μελχισεδεκ βασιλεὺς Σαλμη ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ οἶνον ᾧν δὲ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου

³ Textele biblice, în special când se exprimă prin termenul *yayn*, au în vedere caracterul fermentat al acestuia, deci alcoolice, chiar dacă prin acest termen se pot exprima toate etapele unui suc de struguri până la ajungerea acestuia la starea de vin fermentat. Pasajele scripturistice ce folosesc acest termen când vor să exprime starea de ebrietate a cuiva de pe urma consumului de vin fermentat se exprimă prin acest termen (Cf. Fc 9, 20-21, Fc 19, 32-35 etc.). Cf. William D. MOUNCE, *Mounce's Complete Expository Dictionary of Old & New Testament Words*, Zondervan, Grand Rapids, 2006, p. 791.

⁴ *Tiros* este termenul din limba ebraică ce se întrebuințează exclusiv în desemnarea băuturilor nealcoolice din struguri sau a mustului. Cf. Denis COLE, *Vol. 3B: Numbers (electronic ed.)*, Logos Library System; *The New American Commentary*, Broadman & Holman Publishers, Nashville, 2000, p. 287.

⁵ De asemenea, termenul *hamar* desemnează vinul fermentat (Ezr 6, 9, Dan 5, 1-4. 23), *asis* se referă la suc de struguri (Ioil 1, 5; 3, 18, Amos 9, 13), *semer* face referire la vinul vechi (Is 5, 6), iar *seker* la băuturi amețitoare ce se pot obține și din alte fructe, cereale (Cf. David BAKER, *The complete word study dictionary: Old Testament*, AMG Publishers, Chattanooga, 2002, p. 1142.), stafide sau semințe, fiind comparată cu berea (Cf. Timoty ASHLEY, *The New International Commentary on the Old Testament. The Book of Numbers*, Eerdmans Publishing, Grand Rapids, 1993, p. 143).

⁶ Termenul *lehem* se traduce prin *pâine*. La evrei accepțiunea acestui termen este aceea de pâine obișnuită, comună, ordinară, uzuală, cotidiană.

⁷ *Maṣah* este uzitat de scrierile ebraice pentru a descrie acea pâine nedospită, fără drojdie, ce se traduce prin termenul *azimă*, iar cel de *manna* este un termen ce se la un tip de pâine pogorâtă din cer „albă ca sămânța de coriandru, iar la gust, ca turta de miere” (Is 16, 4a. 15b. 35).

⁸ Tot așa, primul termen desemnează o pâine dospită, iar al doilea o pâine fără drojdie, nedospită. De asemenea, în Septuaginta apare primul termen: καὶ Μελχισεδεκ βασιλεὺς Σαλμη ἐξήνεγκεν ἄρ

Așadar, chiar dacă aceste observații terminologice ne pot îndreptăți să concludem că pâinea oferită lui Avraam a fost o pâine dospită, obișnuită, de fiecare zi, iar vinul a fost unul fermentat, se mai poate găsi loc de interpretări.

Venind în epoca Noului Testament, se pune întrebarea: ce fel de pâine și vin a folosit cu adevărat Hristos la Cina cea de Taină? Cheia acestei întrebări stă în răspusul la o alta: a serbat Hristos Paștele iudaic cu toate riturile sale sau nu? Bineînțeles, înclinarea spre un răspuns sau altul ne va face să afirmăm că s-a folosit pâine dospită și vin fermentat sau azime și must, susținând astfel o practică sau alta a comunităților religioase.

Pe această temă s-au scris foarte multe cărți și articole, iar elucidarea acesteia nu este obiectul acestei lucrări. Vom contura doar principalele argumente în favoarea unei teorii sau a alteia.

Vom începe prin a prezenta argumentele care susțin teoria că Hristos a serbat Paștele iudaic.

Prima și cea mai importantă problemă textuală este cea a zilei Cinei celei de Taină. Majoritatea comentatorilor catolici, protestanți și neoprotestanți interpretează expresia sinopticilor „ziua cea dintâi a azimelor” literal, anume ziua de 14 Nissan, așadar, era imposibil ca Hristos să fi avut la masă pâine dospită⁹, El sărbătorind cu ucenicii Săi o masă pascală specific iudaică¹⁰.

Un alt indiciu s-ar afla la Sfântul Ev. Marcu: „[...] când se jertfea mielul de Paște [...]” (Mc 14, 12), de aici reieșind că Iisus a luat Cina imediat după ce au fost sacrificați mieii de Paște¹¹.

Alte argumente ar fi acelea că Iisus a celebrat Cina Sa *seara*, o caracteristică specifică mesei de Paște (Deut 16, 6), iar la masă s-a băut *vin*, vinul fiind cerut de ritualul evreiesc al Paștelui, spre deosebire de *apă* care se bea la o masă obișnuită.

τους καὶ οἶνον ἦν δὲ ἱερὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου (Fc 14, 18). Totuși, există cazuri în care și termenul *artos* poate face referire la pâine nedospită. Cf. Robert H. STEIN, *Baker Exegetical Commentary on the New Testaments. Mark*, Grand Rapids, Michigan, 2008, p. 650.

⁹ Hans D. BETZ et alii, *Religion. Past and Present. Encyclopedia of Theology and Religion*, vol. IV, Brill, Boston, 2008, pp. 618-650; Richard T. FRANCE, *The New International Commentary on the New Testament. The Gospel of Matthew*, Eerdmans Publishing Company, Michigan, 2007, pp. 980-984; Neil M. ALEXANDER (ed.), *The New Interpreter's Bible*, vol. VIII, Abington Press, Nashville, 1994, p. 468; Robert H. MOUNCE, *New International Biblical Comentary. Matthew*, Hendrickson Publishers, Massachusetts, 1991, p. 240; Darrell L. BOCK, *Baker Exegetical Commentary on The New Testament. Luke 9, 51-24, 53*, Baker Publishing Group, Michigan, 1996, pp. 1709-1715 sau *The New International Commentary on the New Testament. The Gospel of Luke and John*, vol. IX, Abington Press, Nashville, 1994, pp. 14-221.

¹⁰ Un teolog remarcabil în tratarea acestei teorii este Brant Pitre. Cf. Pitre BRANT, *Jesus and The Last Supper*, Wm. B. Eedmans Publishing, Michigan, 2015. O variantă mult condensată a acestui volum este tradusă și în limba română: Pitre BRANT, *Misterul Cinei de pe urmă*, Humanitas, București, 2016. Cf. Pitre BRANT, *Jesus and the Jewish Roots of the Eucharist: Unlocking the Secrets of the Last Supper*, Doubleday, New York, 2011.

¹¹ Graig A. EVANS, *Word Biblical Commentary. Mark 8, 27-16, 20*, Thomas Nelson Publishers, Nashville, 2001, p. 375.

Explicația semnificației „pâinii trimite la Paște [...]”. De Paște, tatăl răspundea întrebărilor fiului său explicând înțelesul pâinii nedospite (Exod 12, 26-27; Mișna, *Pesahim* 10, 5). În sfârșit, Cina cea de Taină s-a încheiat cu *cântarea psalmului* (Mt 26, 30; Mc 14, 26). Este vorba de Psalmul 118, cunoscut ca *Hallelul Mare*, care, în tradiția iudaică, se cânta spre sfârșitul mesei de Paște¹².

Poate că mai sunt și alte detalii specifice care ar înclina spre acceptarea acestei teorii, însă acest studiu nefiind unul biblic, ne vom limita la cele prezenate, pentru cei care vor dori să aprofundeze această dispută stându-le la dispoziție elementele bibliografice indicate.

Cealaltă teorie majoră, ce stă ca bază scripturistică în folosirea pâinii dospite și a vinului, este cea conform căreia Hristos nu ar fi prăznuit cu Ucenicii Paștile iudaic.

Primul argument este, la fel, cel al interpretării expresiei sinoptice „prima zi a azimelor”.

Sinopticii înțeleg prin această expresie intervalul de timp dintre apusul soarelui din ziua de 13 Nissan și seara de 14 Nissan. Însă consumul de azime începea doar din seara zilei de 14 Nissan, în cea de 13 consumându-se pâine dospită până în dimineața zilei de 14 inclusiv. În acest sens stă mărturie și Evanghelia după Ioan: „Deci, Pilat auzind cuvintele acestea, L-a dus afară pe Iisus și a șezut pe scaunul de judecată, în locul numit partosit cu pietre, iar evreiește Gabbata. Și era ajunul Paștelui (ἦν δὲ Παρασκευὴ τοῦ Πάσχα.) [...]” (In 19, 14), adică vineri, 14 Nissan. „Deci iudeii, pentru că era ajunul (ziua pregătirii)¹³, ca să nu rămână sâmbăta trupurile pe cruce, căci era mare ziua sâmbetei aceleia, au rugat pe Pilat să le zdrobască fluierile picioarelor și să-i

¹² P. BRANT, *Misterul Cinei...*, p. 88.

¹³ Versiunea LXX: ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα ἦν ὡς ἑκτη. καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις: Ἴδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν (In 19, 14); Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκεῖνου τοῦ σαββάτου, ἥρωτησαν τὸν Πιλάτον ἵνα κατεργῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη καὶ ἀρθῶσιν (In 19, 31). În unele ediții ortodoxe românești, poate pentru un plus de precizie, chiar dacă traducerea nu este întru totul fidelă originalului, în versetele 14 și 31 ale capitoului 19 apare cuvântul „*vineri*”. Versiunea sinodală 2008: „Și era *vinerea* Paștilor, cam la al șaselea ceas [...]” (In 19, 14a); „Deci iudeii, fiindcă era *vineri*, ca să nu rămână trupurile sâmbăta pe cruce, căci era mare ziua sâmbetei aceleia, au rugat pe Pilat să le zdrobească fluierile picioarelor și să-i ridice” (In 19, 31). Versiunea Bibliei de la 1688: „Și era *Vinerea* Paștilor, și ca la al șaselea ceas [...]” (In 19, 14a); „Deci iudeii, ca să nu rămâie pre cruce trupurile sâmbăta, de vreme ce *vineri* era, pentru că era mare ziua sâmbetei aceia, întrebă pre Pilat ca să zdrobească lor fluierile și să-i ridice” (In 19, 31). Versiunea Bibliei de la 1914: „Și era *vinerea* paștelor, și casul ceasul al șaselea [...]” (In 19, 14a); „Iar iudeii, ca să nu rămâie pre Cruce trupurile sâmbăta, de vreme ce *vineri* era, (că era mare ziua sâmbetei aceea), au rugat pre Pilat ca să le zdrobească lor fluierile, și să-i ridice” (In 19, 31). Versiunea Bibliei de la 1939: „Și era *ziua pregătirii Paștilor (Vineri)*, iar ceasul era către amiază [...]” (In 19, 14a); „Ci Iudeii, fiindcă era *ziua pregătirii (Vineri)*, ca să nu rămână trupurile Sâmbăta pe cruce, - căci ziua acelei Sâmbete era mare, - au rugat pe Pilat să le zdrobească fluierile și să-i ridice” (In 19, 31). Versiunea Bibliei D. Cornilescu: „Era *ziua pregătirii Paștelor*, cam pe la ceasul al șaselea [...]” (In 19, 14a); „De frică să nu rămână trupurile pe cruce în timpul Sabatului - căci era *ziua Pregătirii*, și ziua aceea de Sabat era o zi mare -, iudeii au rugat pe Pilat să zdrobească fluierile picioarelor celor răstigniți, și să fie luați de pe cruce” (In 19, 31).

ridice” (In 19, 31). Așadar, data Cinei a fost ziua de 13 Nissan, seara, când începea „prima zi a azimelor”, cum era socotită de evrei ziua de 14 Nissan¹⁴.

Alte argumente ar fi: arestarea Mântuitorului s-a făcut într-o noapte ce desparte două zile lucrătoare, Apostolii purtând arme asupra lor (Mt 26, 47-55; Mc 14, 43-48; Lc 22, 50-52). După cum menționez și mai sus, procesul a avut loc în ajunul Paștelui, deci într-o zi lucrătoare, adunându-se Sinedriul, aprinzându-se foc, audiindu-se martori etc. (Mt 27, 1; Mc 15, 1; Lc 23,1)¹⁵.

În drumul spre Golgota soldații îl obligă pe Simon Cirineanul, care se întorcea de la câmp, să ducă crucea lui Iisus, bine știind că orice activitate era oprită în sărbători. De asemenea, spălarea picioarelor nu ar fi putut avea loc într-o seară de Paște, acestea trebuind serbate cu încălțăminte în picioare, având mijlocul încins și toiag în mână (Cf. Ieș 12, 11) și exemplele pot continua¹⁶.

Aceasta ar fi, rezumativ, argumentarea scripuristică ce poate sta la baza adoptării unei poziții sau alteia, dezbaterile pe acest subiect din această perspectivă nefiind încă marcate de o concluzie clară.

În ceea ce privește izvoarele și literatura Bisericii primare și a Părinților nu oferă o atenție deosebită specificării și importanței materiei euharistice, ci pune accentul pe teologia Euharistiei.

În rândurile ce urmează vom enunța însemnările privitoare la materiile de pâine și vin în scrierile Părinților primelor patru veacuri și în primele liturghii sau anafore consemnate.

Astfel, în epoca primară, Sfântul Dionisie Areopagitul (†96) spune că „frunzașii clerului pun înainte împreună cu preoții pe altar sfânta pâine și potirul binecuvântării”¹⁷.

Sfântul Ignatie Teoforul (†107) îndeamnă pe creștini să se supună „episcopului și preoțimii, frângând o pâine, care este leacul nemuririi”¹⁸.

Primul autor care menționează și folosirea apei ce se amestecă cu vinul liturgic este Sfântul Iustin Martirul și Filosoful (†162-168): „Apoi, se aduce celui ce prezidează adunarea fraților pâine și un pahar de vin amestecat cu apă”, apoi diaconii dau „fiecăruia dintre cei ce se găsesc de față să se împărtășească din pâinea și vinul amestecat cu apă, care s-au transformat în Euharistie”¹⁹, iar în *Dialogul cu iudeul Trifon* spune: „Ofranda de floare de făină [...] era o preînchipuire a pâinii Euharistiei. [...]

¹⁴ Nicolae NICOLAESCU, „Cele patru Evanghelii – dovadă pentru folosirea pâinii dospite la Sfânta Euharistie”, în: *Studii Teologice* 9-10 (1951), pp. 552-553.

¹⁵ Ioan FRUMA, Grigorie T. MARCU, *Procesul Mântuitorului*, Sibiu, 1945, p. 193.

¹⁶ Pentru a vedea toate argumentele care pledează pentru susținerea tezei conform căreia Cina cea de Taină nu a fost o masă pascală iudaică, cf. Simion TODORAN, „Sfânta Euharistie (Mt. 26, 26-28) – studiu exegetic”, în: *Biserica Ortodoxă Română* 9-10 (1982), pp. 834-844.

¹⁷ Sf. DIONISIE AREOPAGITUL, „Despre ierarhia bisericească”, în: *Dumnezeiasca cuminecare sub îndrumarea Părinților Bisericii*, BENEDICT AGHIORITUL (ed.), Egumenița, Galați, 2017, p. 18.

¹⁸ Sf. IGNATIE TEOFORUL, „Epistola către Efesenii”, în: coll. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 1979, p. 159.

¹⁹ Sf. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, „Apologia I”, în: coll. *Părinți și Scriitori Bisericești II*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 1980, pp. 70-71.

Această profeție se referă la jertfele oferite de noi, neamurile, lui Dumnezeu în tot locul, adică la pâinea Euharistiei și tot așa la paharul Euharistiei”²⁰.

Sfântul Irineu de Lyon (†202) spune: „Cuvântul lui Dumnezeu a zis că paharul conține sângele Său propriu, prin care pătrunde în al nostru, și ne-a asigurat că pâinea este trupul Său propriu”²¹.

După Sfântul Atanasie cel Mare, „atunci pâinea devine Trupul și sângele Domnului”²², după ce se fac la Sfânta Liturghie rugăciunile cele mari și admirabile.

Și Sfântul Chiril al Ierusalimului (†386) vorbește despre materiile euharistice în *Catehezele* sale: „Hristos în Cana Galileii a prefăcut la un semn al Său apa în vin. Nu este oare vrednică de credință și prefacerea vinului în sânge?” sau „Pentru aceea suntem pe deplin încredințați că ne împărtășim cu Trupul și cu sângele lui Hristos. În chipul pâinii ți se dă Trupul, iar în chipul vinului ți se dă Sângele ca să ajungi prin împărtășirea cu Trupul și sângele lui Hristos unit într-un singur trup și sânge cu El [...]. Nu te uita deci la pâine și la vin ca la pâine și vin obișnuite. Ele, potrivit hotărârii Stăpânului, sunt Trup și sânge al lui Hristos”, iar în al nouălea subcapitol ne scrie: „Odată ce ai fost încredințat că pâinea ce se vede nu este pâine, chiar dacă o simțim pâine la gust, ci trup al lui Hristos; că vinul ce se vede nu este vin, chiar dacă gustul așa ne spune, ci sânge al lui Hristos; că David a spus demult în psalmi acestea: Pâinea inima omului o întărește și vinul veselește inima omului²³, când te împărtășești cu pâinea cea duhovnicească, întărește-ți inima și veselește-ți fața sufletului tău”²⁴.

Și Sfântul Ioan Gură de Aur face referire, chiar dacă nu explicită, la vinul și apa din Euharistie: „Acesta este însuși trupul, care a sângerat, care a fost împuns cu sulița, din care au țâșnit izvoarele mântuirii lumii; un izvor de sânge și unul de apă... Acest trup ni s-a dat nouă să-l ținem și să-l mâncăm”²⁵.

De asemenea, o menționare a materiei euharistice o întâlnim în descrierea liturghiei din *Didahia celor doisprezece Apostoli*: „Când vă adunați în ziua Domnului, frângeți pâinea și mulțumiți”²⁶.

Interesantă este și liturghia baptismală consemnată în așa-numita *Traditio Apostolica*, unde se consemnează următoarele: „Când prezbiterii nu sunt de ajuns, să țină pahare și diaconii, și să stea cu cinste și modestie: primul să țină apa, al doilea lap-

²⁰ Sf. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, „Dialogul cu iudeul Trifon”, în: coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* II, trad. Pr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 1980, pp. 136-137.

²¹ Sf. IRINEU DE LYON, *Contra haereses*, vol. V, col. 1126, coll. *P.G.* apud. Nicolae PURA, *Acela pe care voi nu-L știți*, Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2005, p. 63.

²² N. PURA, *Acela pe care...*, p. 65.

²³ Cf. Ps 103, 16.17.

²⁴ Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, „Cateheza mistagogică a patra despre Trupul și Sângele lui Hristos”, în: *Cateheze*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, pp. 355-358.

²⁵ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Epistola către Corinteni XXIV*, vol. LXI, col. 199. 203, coll. *P.G.* apud. N. PURA, *Acela pe care...*, p. 66.

²⁶ „Didahia celor doisprezece Apostoli”, în: coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* I, trad. Pr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 1979, p. 31.

tele, al treilea vinul. Și cei care se împărtășesc să guste din fiecare pahar, iar cel care le dă să spună: În Dumnezeu Tatăl Atotputernic. Cel care primește să spună: Amin!”²⁷.

În așa-numita *Liturghie clementină* întâlnim o nouă informație asupra elementelor euharistice: „[...] luând pâine cu sfințele și preacuratele Sale mâini [...]. Asemenea, amestecând paharul din vin și din apă și sfințindu-l l-a dat lor zicând [...]”²⁸.

Anafora Sfântului Vasile cel Mare consemnează: „Asemenea și paharul, din roada viței [...]. Aceasta să faceți întru pomenirea Mea, că ori de câte ori veți mânca pâinea aceastași veți bea paharul acesta, moartea Mea veți vesti, învierea Mea veți mărturisii”²⁹. De asemenea, și cea atribuită Sfântului Ioan Gură de Aur pomeneste despre cum Iisus „luând pâinea [...]. Asemenea și paharul, din roada viței [...]”³⁰.

Din mărturiile menționate mai sus vedem faptul că nici un Părinte nu-și pune problema importanței menționării tipului de vin sau pâine ce se întrebuințează în cult. Accepțiunea termenilor era cea generală, mai ales că liturghia se săvârșea și în afara granițelor Palestinei, așadar, argumentele de ordin lingvistic nu mai au mare relevanță. Dacă întrebuințarea mustului sau a azimelor ar fi fost un principiu susținut și întrebuințat în liturghie de către primele comunități creștine, cu siguranță Părinții și primele anaforale l-ar fi specificat. Dar, după cum vedem din lexiconul Părinților, întrebuințarea termenilor *arctouj*. și *oi=non* lasă să înțeleagă pe cititor că felul pâinii și al vinului este cel al înțelesului primar, cel la care mergi prima dată cu gândul.

În paragrafele următoare vom face o introspecție în legislația canonică a Bisericii, cu scopul de a vedea reglementările cu privire la materia euharistică hotărâte de Biserică prin Sinoadele sale și prin Părinți.

Canoanele apar în Biserică datorită unei necesități, având dublu caracter: de conținut a învățaturii lui Hristos și a Apostolilor și de apărare a purității ei în fața ereziilor și învățăturilor noi.

Primul canon ce tratează problema materiei liturgice și euharistice, ce se înscrie în colecția Canoanelor Bisericii Ortodoxe, este Canonul 3 Apostolic³¹: „Dacă un episcop sau preot, contrar rânduielii Domnului, cea cu privire la Jertfă, ar aduce înainte, pe altar, al lucruri – în *afară de spice de grâu nou și ciorchine de struguri*, la vreme cu-

²⁷ *Traditio Apostolica*, cap. 21, apud. Karl Christian FELMY, *De la Cina cea de Taină la Dumnezeiasca Liturghie a Bisericii Ortodoxe. Un comentariu istoric*, trad. Pr. Ioan Ică jr., ed. a II-a, Deisis, Sibiu, 2008, p. 46. Nu se poate vorbi de faptul că laptele și mierea consemnate ar face parte din elementele Euharistice. Pentru mai multe detalii a se consulta volumul menționat în această notă.

²⁸ *Constituțiile Apostolice*, cap. VIII, apud. K.C. FELMY, *De la Cina cea de Taină...*, p. 92.

²⁹ *Liturghierul, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române*, EIBMBOR, București, 2012, pp. 249-252.

³⁰ *Codex Barberini gr. 336*, apud. K.C. FELMY, *De la Cina cea de Taină...*, p. 122.

³¹ Nu vom intra în polemica autenticității *Canoanelor Apostolice*, deoarece nu acesta este obiectul studiului nostru. Totuși, pentru mai multe informații despre autenticitatea lor, vezi Nicodim MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, trad. Pr. Nicolae Popovici și Uroș Kovincici, Tipografia Dicezană, Arad, 1931, p. 11 și Introducerea la *Canoanele Apostolice* din *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Canoanele Apostolice și Canoanele Sinoadelor Ecumenice*, vol I, studiu introductiv, introduceri, note și trad. Răzvan Perșa, ed. bilingvă, EIBMBOR, București, 2018, pp. 81-101.

venită -, fie miere, fie lapte, fie, în loc de vin (οἶνον), băutură amețitoare prelucrată³², fie păsări, fie anumite animale, fie semințe, contrar rânduielii, să fie caterisit. Să nu se permită să fie adus la altar altceva decât ulei pentru sfeșnic și tămâie pentru vremea aducerii Sfintei Jertfe³³. Deoarece în Biserică era obiceiul aducerii ca jertfe la altar, după modelul pâgân, tot felul de alimente, acest canon interzice această practică, tocmai pentru a nu se confunda cu Jertfa Euharistică³⁴.

Aceleași directive sunt trasate și de către Canonul 37 Cartagina (419): „Să nu fie oferit la Cele Sfinte nimic mai mult decât Trupul și Sângele Domnului, precum Domnul Însuși ne-a transmis, adică *pâine și vin* (ἄρτον και οἶνον) *amestecat cu apă*. Iar pârga de miere sau de lapte să fie oferită, precum este obiceiul, într-o zi specilă, la Taina pruncilor. Căci, deși este adusă în mod deosebit la altar, totuși să aibă, în mod cuvenit, binecuvântarea ei proprie, ca să fie separată de Sfântul Trup și Sânge al Domnului. Dar să nu fie oferit ca pârgă nimic mai mult decât cea de struguri și grâu³⁵. În acest canon, pe lângă faptul că se menționează materiile euharistice explicit, adică pâine dospită și vin, se vorbește și despre practica *Tainei pruncilor*, practică pe care o reglementează³⁶.

Taina pruncilor este o practică des întâlnită în Biserica primară, mai ales în cea de Apus, ce consta în oferirea spre mâncare celui nou-botezat a unui amestec de lapte cu miere, după ritul botezului și cel al Împărtășaniei. Această practică își are fundamentul în cuvintele Sfântul Apostol Petru: „Ca niște prunci de curând născuți, să doriți laptele cel duhovnicesc și neprefăcut, ca prin el să creșteți spre mântuire” (I Ptr 2, 2). O practică a Bisericii primare era și aceea a amestecării vinului cu apă³⁷. O vedem

³² Pentru detalii privitoare la termenul σίκερα din originalul grecesc, tradus prin *băutură amețitoare prelucrată*, vezi nota explicativă (nota 263) din *Canoanele Bisericii Ortodoxe...*, vol. I, trad. Răzvan Perșa, p. 103.

³³ *Canoanele Bisericii Ortodoxe...*, vol. I, trad. Răzvan Perșa, p. 103. A se vedea și varianta din † Veniamin COSTACHI, *Pidalion sau Cârma Corabiei Soborniceștii și Apostoleștii Biserici a ortodocșilor adică toate Sfintele Canoane, ale Sfinților Apostoli, ale Sinoadelor Ecumenice, locale și ale Sfinșilor Părinți de pe alocuri*, 1844, p. 25.

³⁴ Cf. nota explicativă a Pr. Ioan Floca din *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, trad. Arhid. Ioan Floca, ed. a III-a, Sibiu, 1992, pp. 257-258. Can. 3 Ap. este legat de Can. 4 Ap., așadar, Biserica nu exclude primirea celorlalte daruri. Cf. Can. 57 și 99 Trullan; 37 Cartagina. Traducerea lui Nicodim Mîlaș a acestui canon este destul de neclară, lăsându-se să se înțeleagă faptul că și mierea și laptele ar putea fi aduse în locul vinului, ori textul face referire doar la *băuturile meșteșugite* (sikera): [...] va aduce pe la altar, ori miere, ori lapte, ori băuturi meșteșugite în loc de vin [...]”, în: Nicodim MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. I, partea a II-a, trad. U. Kovincici și N. Popovici, Tipografia Diecezană, Arad, 1931, p. 391.

³⁵ *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Canoanele Sinoadelor Locale*, vol. II, studiu introductiv, introduceri, note și traducere de Răzvan Perșa, ed. bilingvă, EIBMBOR, București, 2018, pp. 154-155.

³⁶ Această practică va fi interzisă total prin Can. 57 Trullan.

³⁷ Cf. Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Comentariu la Evanghelia după Ioan*, Pelerinul Român, Oradea, 2005, pp. 476-477; Sf. NICOLAE CABASILĂ, *Explicări la dumnezeiasca Liturghie. Scriei II*, trad. Pr. Ioan Ică jr., Deisis, Sibiu, 2014, pp. 314-316; Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, ed. a II-a, EIBMBOR, București, 2004, pp. 198-200.

menționată de către Iustin Martirul și Filosoful³⁸. Începând cu secolul al II-lea, însă, în sânul gnosticismului maniheic apare o sectă care folosea la Euharistie doar apă³⁹.

Însă, după cum o extremă poate conduce la extrema opusă, în Biserica Armeană a început să se folosească doar vinul simplu, fără amestecarea sa cu apă. La această practică se ridică Sinodul Trullan care o combate. Astfel, în Canonul 32 Trullan se spune: „Fiindcă a ajuns la cunoștința noastră că, în ținutul armenilor, cei care săvârșesc Jertfa cea nesângeroasă aduc pe Sfânta Masă numai vin, deoarece nu amestecă apă cu acesta, invocându-l pe învățătorul Bisericii, Ioan Gură de Aur, care, prin interpretarea sa la Evanghelia după Matei afirmă următoarele: «De ce, după ce a înviat, El nu a băut apă, ci vin? Ca să smulgă din rădăcini o altă erezie vicleană. Căci, fiindcă unii aveau să întrebuințeze apă la Taine, ne arată că, și atunci când a trimis Tainele, a folosit vin din rodul viței, După cum se spune (Mt 26, 29); iar vița produce vin, nu apă⁴⁰»; ei considerând că, din acestea, și învățătorul combate aducerea apei la Sfânta Jertfă. Ca de acum înainte să nu mai fie stăpâniți de necunoaștere, descoperim în chip ortodox intenția Părintelui. Căci, din cauza apariției vechii erezii viclene a hidroparastaților, care întrebuințau la Sfânta Jertfă numai apă în loc de vin, acest bărbat purtător de Dumnezeu, [...] a redactat cuvântul menționat [...]. Căci și Iacob, fratele după trup al lui Hristos [...], și Vasile, arhiepiscopul Cezareei, transmițându-ne în scris tainica rânduială liturgică, ne-au lăsat astfel ca la Dumnezeiasca Liturghie Sfântul Potir să se săvârșească cu *apă și cu vin*. Tot așa, și cuvioșii Părinți adunați în Cartagina menționează în mod precis «ca la Cele Sfinte să nu fie adus nimic mai mult decât Trupul și sângele Domnului [...], adică *pâine și vin* (ἄρτον καὶ οἶνον) amestecat cu apă». Așadar, dacă un episcop sau preot nu fac conform rânduiei transmise de Apostoli și, neamestecând apă cu vin, aduce astfel Jertfa nesângeroasă, să fie caterisit, *ca unul care vestește Taina ca incompletă și ca unul care inovează cele ce au fost transmise*”⁴¹.

După ce Sinodul IV Ecumenic condamnă monofizismul, „Biserica armeană, stăpânită și de tendința de independență față de Biserica Imperiului Bizantin, s-a tot frământat până când în anul 596, printr-un sinod ținut la Tvin, [...] a introdus diverse obiceiuri proprii în rânduielele bisericești între care și acela de a folosi la Sfânta Jertfă vin neamestecat cu apă”⁴².

În spațiul românesc, referitor la materia Jertfei, scrie și Petru Movilă în *Mărturisirea* sa:

³⁸ Vezi nota 13.

³⁹ De unde le-a rămas și numele de *acvarii* sau *hidroparastații*. Cf. Pr. Petre VINTILESCU, *Cultul și ereziile*, Tipografia rtistica, Pitești, 1926, p. 36. sau Pr. Ioan RĂMUREANU et alii, *Istoria Bisericească Universală*, vol. I, EIBMBOR, București, 1987, p. 189.

⁴⁰ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, „Scriei. Omilii la Matei”, în: coll. *Părinți și Scriitori Bisericești XXIII*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 1994, p. 929.

⁴¹ *Canoanele Bisericii Ortodoxe...*, vol. I, trad. Răzvan Perșa, pp. 289-291. Vezi și nota din † V. COSTACHI, *Pidalion sau cârma Soborniceștii...*, pp. 211-212.

⁴² *Canoanele Bisericii...*, trad. Arhid. Ioan Floca, p. 124. Vezi și Can. 99 Trullan.

„Trebuie a se vedea ca să fie materia cuviincioasă, adică pâine de grâu dospită, curată cât se poate, vin neamestecat cu nimic și curat în sine. În timpul aducerii se toarnă apă, într-o împlinirea Scripturii, ce zice: «Și unul dintre ostași cu sulița în coasta Lui a împuns și îndată a ieșit sânge și apă»⁴³.

Referitor la aceleași elemente de pâine dospită, Mitropolitul Andrei Șaguna mărturisește că aceasta trebuie pregătită din făină de grâu de cea mai bună calitate, sare, apă, dospite cu aluat⁴⁴.

La fel, Sfântul Iacov Putneanul scrie în *Alfavită cea sufletească*:

„Pâinea cea dospită, ca un lucru însuflit prin aluat, să vedea a fi și cu adevărat pâine întreagă, care mărturisește chiar că întreagă și desăvârșită a fost întruparea Domnului [...]. În care pâine trei materii se află, adică făina cu aluat, care închipuiește seffetul, apa care închipuiește Botezul și sarea închipuiește tâlcul învățurii [...], că cu azimă în legea veche slujirea ca o umbră ce era și chip mort, iar nu viu. Iară noaoă, celor din legea darului, să cade să slujim Sfânta Liturghie cu pâine dospită, iară nu cu azimă, ca să fim părtași marelui dar al lui Iisus Hristos, noului Melchisedec [...]⁴⁵.

Nerespectarea sau negrija față de prevederile referitoare la materia Jerfetei este pedepsită disciplinar, în Biserica Ortodoxă Română aplicându-se sancțiunea trimeriei penitențiale la o mănăstire sau transferul⁴⁶.

În spațiul creștin pâinea nedospită este folosită de romano-catolici⁴⁷, protestanți, Biserica armeană⁴⁸ și cea maronită⁴⁹. Biserica Anglicană folosește pâine dospită, însă nici azimile nu sunt oprite⁵⁰. În liturghia sirienilor monofiziți în aluatul „din care se pregătește pâinea pentru proscomidie se pune puțin untdelemn și sare”⁵¹. La sirienii nestorienii se poate observa folosirea în aluatul pâinii a unei părți dintr-un aluat an-

⁴³ † Petru MOVILĂ, *Mărturisirea Ortodoxă*, vol. partea I, Neamț, 1864, p. 150.

⁴⁴ Sf. MITR. ANDREI ȘAGUNA, *Elementele Dreptului Canonic*, Sibiu, 1855, pp. 141-142. Cf. Pr. Ioan ZĂGREAN, „Pâinea și vinul liturgic”, în: *Mitropolia Banatului* 4-6 (1964), pp. 270-274.

⁴⁵ Sf. IACOV PUTNEANUL, *Pentru ce slujim cu pâine iară nu cu azimă (exemplarul se află la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”, Iași, R.V. 517)*, apud. Nicolae DURĂ, „Rânduiri și norme privind administrarea Sfintei Euharistii”, în: *Spovedania și Euharistia - izvoare ale vieții creștine. Sfânta Euharistie - arvuna vieții veșnice*, vol. II, Basilica, București, 2014, pp. 483-484.

⁴⁶ Cf. *Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române*, EIBMBOR, București, 1950, pp. 5-10.

⁴⁷ Această practică apare în Apusul creștin în jurul secolului IX și se oficializează în secolul XI. Cf. Pr. Dumitru COLOTELO, „Materia Sfintei Euharistii în lumina canoanelor Bisericii Ortodoxe”, în: *Glasul Bisericii*, XXXIV, 10-12 (1975), p. 1249.

⁴⁸ Chiar dacă între ortodocși și armeni s-au purtat numeroase discuții inter-religioase, până în prezent, nu s-a ajuns la un rezultat concret. Cf. Pr. Ene BRANIȘTE, „Cultul Bisericilor creștine vechi din Orient. Liturghiile riturilor orientale”, în: *Ortodoxia*, XVII, 1 (1965), pp. 95-96.

⁴⁹ Pr. E. BRANIȘTE, „Cultul Bisericilor creștine...”, pp. 95-96. Cf. Pr. Dumitru STĂNILOAE, „Posibilitatea reconcilierii între Biserica Ortodoxă și Vechile Biserici Orientale”, în: *Ortodoxia*, XVII, 1 (1965), pp. 5-28.

⁵⁰ Cf. Pr. Ene BRANIȘTE, „O utilă contribuție la cunoașterea vieții de cult a Bisericii Anglicane”, în: *Ortodoxia*, XVII, 1 (1965), pp. 162-167.

⁵¹ Pr. E. BRANIȘTE, „Cultul Bisericilor creștine vechi...”, p. 103.

terior, sfințit de episcop în Joia Mare⁵². În Biserica etiopiană se folsește mustul proaspăt stors de către diacon chiar în dimineața liturghiei⁵³.

MATERIA CINEI DOMNULUI ÎN PENTICOSTALISMUL ROMÂNESC. TEORII ȘI ATITUDINI PRACTICE

Dacă am văzut care sunt materiile Jertfei în spațiul ortodox în lumina teologiei și canoanelor sale și după ce am făcut o scurtă menționare a riturilor celorlalte culte creștine vechi-orientale, a celui catolic și anglican, în cele ce urmează vom expune, din mulțimea de practici rezultate din Reformă și cele de *retrezire spirituală* (cele neoprotestante și harismatice), doar practica și argumentarea mișcării penticostale referitoare la materiile Cinei Domnului.

După cum ne arată istoria penticostalilor, această mișcare organizată este relativ tânără⁵⁴, chiar dacă ea își revendică origine apostolică și continuitate în istorie⁵⁵.

⁵² Pr. E. BRANIȘTE, „Cultul Bisericilor creștine vechi...”, p. 107.

⁵³ Pr. E. BRANIȘTE, „Cultul Bisericilor creștine vechi...”, p. 118. Cf. Pr. Mihail COLOTELO, „Biserica coptă. Caracteristicile organizării ei”, în: *Glasul Bisericii*, XXVIII (1969), p. 340; Pr. Nicolae NECULA, „Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte reflectate în rugăciunile și imnele sale”, în: *Ortodoxia*, XXVIII, 3-4 (1976), pp. 561-562.

⁵⁴ Se pare că începuturile Penticostalismului mondial pot fi asociate cu *mișcarea de redeșteptare a credinței* inițiată de Charles F. Parham în 1 ianuarie 1901, la Colegiul Biblic Bethel din Topeka, Kansas. Acestuia i se adaugă câțiva ani mai târziu pastorul William J. Seymour, un pastor afro-american ce va predica noua învățătură pe strada Azusa din Los Angeles, California. Cf. Allan ANDERSON, *An introduction to Pentecostalism: Global Gharismatic Christianity*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004; Jacobsen DOUGLAS, *A reader in Pentecostal Theology. Voices from the first generation*, Indiana University Press, Bloomington, 2006.

⁵⁵ De exemplu, pentru spațiul românesc, fostul Președinte al Cultului Creștin Penticostal, Pavel Riviș Tipei, scrie în revista Cuvântul Adevărului (revista oficială a Cultului Creștin Penticostal din România) despre originea apostolică a penticostalismului pe teritoriul actual a țării noastre încă de la Andrei, Apostolul Domnului: „Noi vorbim de o perioadă de 85 de ani de la înființarea primei biserici penticostale în România, la Păuliș, județul Arad, în 10 septembrie 1922, dar începuturile penticostale au avut loc mult mai devreme. [...] *Apostolul Andrei nu a fost catolic, nici ortodox, dar penticostal sigur a fost*, pentru că era botezat cu Duhul Sfânt. Mult înainte de anul 1922 au fost anumite focare penticostale în țara noastră [...]”. Formularea este destul de echivocă, adică atunci când se referă la catolici sau ortodocși face trimitere la aspectul confesional, iar când se vorbește despre calitatea de a fi penticostal a Sfântului Apostol Andrei direcționează înțelesul spre cel spiritual, dar fără excluderea posibilității cititorului de a suprapune elementul spiritual cu cel confesional de *penticostal*. În acest sens Pavel Tipei face și următoarea clasificare a perioadelor Bisericii Penticostale din România: „I. Penticostalismul primar (anul 50 d. Hr. – 1944); II. Penticostalismul clasic (anul 1944 – 1989); III. Penticostalismul post-revoluționar (1989 – prezent) sau neopenticostalismul”, concluzionând că: „Indiferent de perioada istorică la care ne referim, afirmăm că mișcarea penticostală română este AUTOHTONĂ (nu este importată de la americani, nemți, norvegieni sau ruși) [...], UNITARĂ (chiar dacă izvoarele scrise mărturisesc despre unele locații de pornire a penticostalismului primar sau clasic [...]), și AUTOCEFALĂ (una singură, cu întreaga conducere administrativă și organizatorică în România)”, în: Pavel Riviș TIPEI, „85 de ani de la înființarea primei biserici penticostale din România”, în: *Cuvântul Adevărului*, XVIII, 7 (2007), pp. 3-4.

Trebuie menționat *ab initio* faptul că mișcarea penticostală nu are adoptată printr-o decizie universal-valabilă și acceptată în sânul ei o reglementare în ceea ce privește materiile Cinei⁵⁶, și doar unele locale. De altfel, organizarea cultului într-o formulă unitară recunoscută de către Stat în spațiul românesc are loc abia în anul 1948⁵⁷. Este greu pentru o comunitate, de orice fel ar fi ea, mai ales religioasă, să-și definească aspectele dogmatice, practice sau cultice într-o perioadă de timp așa de scurtă. Este nevoie de o perioadă lungă de timp ca să poată fi conturată și sedimentată o teologie și o practică cultică. Mișcarea penticostală este acum în plin proces de creionare a propriei identități prin care să poată fi recunoscută dintre celelalte mișcări neoprotestante⁵⁸.

Dacă până în urmă cu câteva decenii nu se prea pune accentul pe aspectele legate de cult, odată și cu recunoașterea sa oficială, în cazul românilor, a fost și este nevoie ca atenția să se îndrepte și spre partea legată de practica cultică, spre partea legată de acele elemente praxiologice după care să se desfășoare anumite evenimente și momente din cadrul comunității și al cultului.

Astfel, nefiind reglementate aceste practici de către o autoritate ale cărei decizii să poată fi receptate și transpuse în viața comunității, este nevoie ca autoritatea locală – pastorul – să ia decizii în privința multor chestiuni. Așadar, putem observa că și mișcarea penticostală are o sursă de autoritate decizională concretizată în persoana pastorului⁵⁹.

Penticostalismul își revendică sursa sa de autoritate exclusiv în cuvintele Scripturii⁶⁰. Așadar, va înclina mereu în exegeza pasajelor biblice ce se referă la o problemă dată. Însă, mai întâi, trebuie observată practica efectivă și mai apoi analizate textele biblice pe care se bazează în susținerea unei anumite practici, chiar dacă unele practici penticostale sunt revendicate ca având ca bază și izvor practica biblică. În cazul materi-

⁵⁶ Asta deoarece mișcarea penticostală nu are o autoritate sinodală, asemenea Ortodoxiei, astfel că nu pot fi luate unele decizii de către o autoritate normativă, decizii care, mai apoi, să fie receptate de către comunitățile locale organizate în jurul unui pastor.

⁵⁷ Pentru întâia oară cultul a fost legalizat prin *Decizia nr. 64.803/1946*, când a fost aprobat și Statutul de organizare, act reînnoit prin *Decretul nr. 1203* din 14 noiembrie 1950.

⁵⁸ Inițial, mișcarea penticostală se identifica după niște particularități specifice: glasololia, vindecarea prin credință, aspectul eclesiologic și botezul la maturitate. Bineînțeles, mai pot fi identificate și alte specificități, însă nu atât de relevante ca cele enunțate. Cf. Ray H. HUGHES, *Church of God distinctives*, Pathway Press, Mishawaka, 2007.

⁵⁹ „[...] slujbei de păstor, învățător, numit și prezbiter și episcop, i s-a acordat o mare importanță. Această slujbă deține locul de frunte în administrarea bisericilor locale”. „[...] fiecare biserică trebuie să fie organizată în mod independent de alte biserici, bucurându-se de o autonomie desăvârșită” (chiar dacă acest paragraf este prezentat ca o teorie, este susținut cu argumente în paragrafele următoare), iar „credincioșii trebuie să respecte autoritatea spirituală a celor ce conduc biserica”, în: Trandafir Șandru, *Doctrinile biblice ale Bisericii*, ed. a III-a, Metanoia, Oradea, 2014, p. 236.

⁶⁰ Bineînțeles, mișcarea penticostală având rădăcinile în Reformă și în Reforma radicală, reverberațiile principiului *Sola Scriptura* nu sunt greu de observat: „Aceasta și numai aceasta [Sfânta Scriptură] oferă temeiul pe baza căruia, cu credința în inimă, mărturisim că «Isus este Domn», fiind astfel mântuiți”, în: William W. MENZIES, Stanley M. HORTON, *Doctrinile biblice. O perspectivă penticostală*, Life Publishers International, Oradea, 1999, p. 20.

ilor Cinei informațiile textului biblic nu sunt deloc clare, iar dacă ar fi să căutăm o argumentare biblică vom ajunge în fața unor teorii dintre care va trebui să înclinăm spre una și, bineînțeles, fiecare cult și-o va alege pe aceea care îi susține practica⁶¹.

Poate părea ciudat pentru un ortodox, însă în practica penticostală nu există o regulă normativă, general-valabilă, în ceea ce privește materia Cinei Domnului.

De exemplu, în ceea ce-i privește pe românii penticostali, materia Cinei Domnului este reglementată în *Mărturisirea de credință a Cultului Creștin Penticostal. Biserica lui Dumnezeu Apostolică din România*⁶²: „Cina Domnului este al doilea act de cult după botez ca formă exterioară în Biserica lui Dumnezeu. Ea este instituită de Însuși Domnul nostru Isus Hristos prin întemeierea legământului nou (Matei 26:28; Luca 22:19-20). *Cina Domnului se compune din pâine nedospită și rodul viței nefermentat*, care simbolizează jertfirea trupului și vărsarea sângelui Său pentru păcatele noastre (1 Cor. 11:24-25)”⁶³.

În pofida faptului că materia Cinei Domnului este reglementată în spațiul românesc de către *Mărturisirea de credință*, în bisericile penticostale se întrebuințează în cult *două linii majore* în privința materiei, fiecare putând avea unele caracteristici specifice: 1. azime și must de struguri; 1.2. azime și suc de struguri; 1.3. azime (în frământătura cărora se pune și ulei) și must de struguri; 2. pâine dospită și vin fermentat.

Chiar dacă în privința importanței felului materiei întrebuințate la Cina Domnului părerile penticostalilor sunt împărțite, vom încerca să vedem care este argumentarea care se dă de către autorii penticostali în privința celor două linii majore ce se găsesc în practică.

Prima, anume uzitarea azimei și a rodului viței nefermentat, își are baza în interpretarea biblică conform căreia Hristos ar fi serbat cu ucenicii Paștile iudaice, deci nu ar fi putut să folosească, conform prescripțiilor iudaice, pâine dospită. În privința vinului, se susține că acesta nu ar fi putut să fie alcoolic, recurgând în acest sens tot la interpretabilitatea termenilor ebraici și grecești referitori la termenul *vin*, dar se aduc și argumente scripturistice care condamnă vinul (ca băutură alcoolică, amețitoare). Vom reda în continuare câteva referințe ale acestei concepții⁶⁴.

⁶¹ După cum am putut observa în paragrafele consacrate teoriilor și argumentelor biblice reliefate de critica textuală, limitarea la acest stadiu nu poate da un răspuns concret și definitiv, un răspuns care să susțină o teorie sau alta. Recurgerea exclusiv la critica biblică textuală este primejdioasă în multe cazuri. În problema de care ne ocupăm în acest studiu, critica biblică nu poate da un răspuns definitiv și insurmontabil. Așadar, răspunsul la această întrebare trebuie căutat în sursele vechi creștine, în Tradiția și practica primară a Bisericii. Cf. John BRECK, *Sfânta Scriptură în Tradiția Bisericii*, Patmos, Cluj-Napoca, 2003.

⁶² Mărturisire ce, după cum se afirmă încă din *Cuvântul înainte* al ei, „stă la baza” *Statutului de organizare și funcționare a Cultului Creștin Penticostal – Biserica lui Dumnezeu Apostolică din România*.

⁶³ Mărturisirea de credință a Cultului Creștin Penticostal. Biserica lui Dumnezeu Apostolică din România, punctul 14, alt. 1.

⁶⁴ Chiar dacă argumentele în favoarea azimelor se găsesc din abundență în literatura romano-catolică, ne vom rezuma în a cita doar autori penticostali. Pentru scrierile autorilor români pe această temă ne vom folosi în mare parte de studiile și publicațiile acestora în periodicele cultului: *Buletinul Cultului*

Această practică este întâlnită încă de la începuturile penticostalismului american, în special de către penticostalii albi, aceștia aliniindu-se fundamentalismului american⁶⁵.

În *Doctrinile biblice ale Bisericii*, Trandafir Șandru, fostul rector al Institutului Penticostal din București, scrie: „Știm că Isus a servit Cina cu pâine nedospită. De altfel, aluatul, respectiv fermentul, reprezintă păcatul (I Cor 5, 6-8). În consecință, este recomandat ca pâinea neospită și rodul viței să fie nefermentat”⁶⁶. Într-un articol publicat în *Buletinul Cultului Penticostal* acesta analizează mai pe larg această problemă, concluzionând că pâinea nu putea fi decât azime: „Când Domnul a spus «Am dorit mult să mănânc Paștele acestea cu voi înainte de patima Mea» (Lc 22, 15 – mai poate exista vre-o [sic!] îndoială asupra faptului că El a serbat un paște veritabil, după prescripțiile Vechiului Testament? Nu, adevărul este limpede”, redând în continuare patru motive care susțin acest lucru⁶⁷, iar în sprijinul concepției că vinul era nefermentat aduce încă patru argumente⁶⁸. În general, ideile argumentative folosite de Trandafir Șandru se regăsesc la toți ceilalți autori care scriu despre materiile Cinei.

Penticostal și *Cuvântul Adevărului*, deoarece lucrări în volume ale autorilor penticostali români sunt destul de puține.

⁶⁵ Harold D. HUNTER, „Ordinances, Pentecostal”, *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements*, p. 948.

⁶⁶ T. Șandru, *Doctrinile biblice...*, p. 246; Gheorghe BRADIN, „Cina Domnului”, în: *Buletinul Cultului Penticostal*, IV, 1 (1956), pp. 7-8.

⁶⁷ „1. În Biblia traducerea de la Iași găsim scris la Numeri 28, 17 că azima care se mănâncă în timpul celor șapte zile cât ține praznicul, se numește «pâine azimă»; 2. [...] în a patra zi a sărbătorii Azimilor, este limpede pentru toți că era imposibil să mai fi existat așa ceva. În duminica Învierii găsim pe Domnul Isus după drumul parcurs spre Emaus cu cei doi ucenici [...] Putem noi oare presupune cătuși de puțin că acolo ar fi fost vorba de pâine dospită? Nu. categoric, nu!; 3. Mana pe care poporul Israel a mâncat-o [...], deși nu avea nimic dospit, a purtat totuși denumirea de «pâine»; 4. Aluatul sau dospitura simbolizează răutatea și viclenia (I Cor 5, 7-8). În concluzie, în mod categoric, Domnul Isus a folosit la Cina Sa pâine nedospită”, în: Trandafir Șandru, „Cina Domnului”, în: *Buletinul Cultului Penticostal*, XVIII, 7-8 (1970), pp. 11-12. Studiul este publicat prima dată în *Buletinul Cultului Penticostal*, X, 5-6 (1963), pp. 1-4. Cf. Pavel BOCHIAN, „Actul Cinei Domnului”, în: *Buletinul Cultului Penticostal*, XIX, 3-4 (1971), pp. 5-7; Gheorghe BRADIN, „Hristos, Paștele noastre”, în: *Buletinul Cultului Penticostal*, IX, 4-7 (1961), pp. 1-3; Trandafir Șandru, „Hristos, paștele nostru, a fost jertfir”, în: *Buletinul Cultului Penticostal*, XXVIII, 3-4 (1980), coperta 2.

⁶⁸ „1. Evangheliștii folosesc cuvântul «rodul viței» și nu vin. Domnul Isus parcă în adins a ocolit cuvântul «vin» pentru ca să nu mai fie nici o îndoială cu privire la elementul chemat să simbolizeze sângele Său. Expresia «rodul viței» ne arată limpede că a fost vorba de un produs exclusiv al viței, așa cum este mustul. Mustul după ce este supus acțiunii fermenților și este fermentat încetează să mai fie un produs numai al viței, transformat în vin, devine un rod al fermenților; 2. [...] porunca lui Dumnezeu era clară că în zilele de sărbătoare era inadmisibil să se găsească ceva dospit în casele iudeilor. Putem noi oare crede că Isus a admis la Cina Sa, ca o excepție, să se utilizeze vin alcoolic? Nu! [...] 3. Băutura întrebuințată la Cina Domnului a fost de o calitate superioară [...], asemănătoare cu cea care va fi utilizată în Împărăția lui Dumnezeu [...]; 4. Vinul fermentat nu poate simboliza sângele Domnului Isus, pentru că despre el spune Scriptura, astfel: «Vinul este batjocoritor, băuturile tari sunt gălăgioase» (Prov 20, 1). «Nu te uita la vin când curge roș în pahar; el alunecă ușor, dar pe urmă ca un șarpe mușcă și înțepă ca un basilisc. Ochii ți se vor uita după femeile altora, și inima îți va vorbi prostii» (Prov 23, 31-33)”. Un detaliu pe care cred că merită să-l evidențiez este acela că Trandafir Șandru consideră că

În ceea ce privește refuzul consumului de vin fermentat, chiar și la Cină, cred că problema merită analizată mai îndeaproape. Penticostalii, în general, sunt împotriva consumului de alcool de orice fel ar fi acesta⁶⁹, așadar, argumentarea biblică pentru folosirea mustului nu cred că este singurul motiv al refuzului vinului. O puternică influență se pare că se află în moștenirea caracterului puritan din primele decenii ale Reformei⁷⁰.

întrebuințarea *vinului de către corinteni era o abatere de la rânduială, iar nu rânduiala* însăși: „Și dacă totuși corintenii ca o abatere de la acest adevăr au întrebuințat vinul alcoolic, au ajuns să nu fie lăudați, ci mustrați aspru de apostolul Pavel [...]”, în: T. Șandru, „Cina Domnului...”, p. 12.

⁶⁹ În spațiul românesc întâlnim, de asemenea, aceste influențe: „*Credincioșii lui Dumnezeu, care umblă călăuziți de Duhul Sfânt, nu folosesc nici un fel de băutură alcoolică*. Dar, așa cum întotdeauna, în poporul lui Dumnezeu au fost unii care s-au abătut de la adevăr, tot la fel sunt unii care susțin cu toată tăria îngăduința vinului sau chiar a altor băuturi alcoolice. *Această îngăduință este în opoziție cu învățătura Bibliei și produce mari daune Bisericii lui Dumnezeu* [...]”, în: Matei STROIE, „Nu vă îmbățați de vin”, în: *Buletinul Cultului Penticostal*, XX, 3-4 (1972), p. 14. Pavel Bochian spune următoarele: „*Toți credincioșii trebuie să fie antialcoolici. Să nu bea nici un fel de băutură alcoolică* [...]”, în: Pavel BOCHIAN, „Slujbele și slujitorii Bisericii”, în: *Buletinul Cultului Penticostal*, XXXIV, 9-10 (1986), p. 9, iar în același periodic, IV, 8 (1956), pp. 15-17, scrie un articol intitulat „Feriți-vă de alcool”, articol în care, printre altele, spune că „Unii cred că alcoolul ar avea o anumită valoare alimentară și că dă căldură corpului producând calorii [...]. Din acest punct de vedere alcoolul nu are nici-o valoare” (p. 17). „Creștinii nu pot bea alcool nici din pricină că formează «o preoție împărătească» (I Ptr 2, 9) având prin Hristos intrare directă la Tatăl [...]. Dacă suntem o preoție împărătească, atunci porunca pe care a primit-o Aaron se referă și la noi. «Tu și fiii tăi împreună cu tine să nu beți vin, nici băuturi amestecate, când vei intra în cortul întâlnirii, ca să nu muriți» (Lv 10, 8-9). Acum să judece oricare copil devotat al lui Dumnezeu: Merită să periclăm părtășia noastră continuă cu Tatăl și cu Fiul pentru un pahar de băutură?”, în: Carol SZÉKELI, „Capcana alcoolului și a nicotinei”, în: *Cuvântul Adevărului*, VI, 11 (1995), p. 11. „Nu bem vin și nici un fel de băuturi îmbătătoare din cauza nelegiuirilor ce se comit pe calea «unui pahar» și știm creștini cari sunt contra (zic ei) alcoolului, dar pivița este plină de poloboace cu alcool”, în: Ioan BODODEA, „Ce este Biserica Apostolică”, în: *Vestitorul Evangheliei*, III, 12 (1947), p. 3. „Poate creștinul să bea vin? Răspuns: Creștinul poate să bea băuturi dulci (fără alcool). Neem 8, 10. Și nici decum băuturi care să-i clintească mintea dela [sic!] loc. Prov 31, 4-5. Scriptura spune: «Nu fi printre cei ce beau vin». Prov 23, 20; Rom 14, 21. Iar dacă ne permitem «puțin alcool», apoi trebuie să știm că un pahar aduce după sine alt pahar. Nimenea nu s-a născut bețiv, ci a devenit bețiv, și cauza pentru care a devenit bețiv a fost că a început să beie «puțin». Caută în Biblie și vei vedea că chiar cei mai înțelepți oameni, au păcătuit când au început să bea vin. Gen 19, 21; 19, 32. Cine apucă să bea vin, să nu uite că după băutul de vin, i se va întâmpla și cele scrise în Prov 23, 33; Ef 5, 18”, în: Gheorghe BRADIN, „Întrebări și răspunsuri”, în: *Cuvântul Adevărului*, II, 6 (1930), p. 11. „Apostolul Pavel nu a recomandat lui Timotei vin alcoolic din două motive: spiritual și trupeș. Spiritual: apostolul Pavel a știut că Dumnezeu ne vrea sfinți (I Ptr 1, 16) și vinul este «batjocoritor» (Prov 20, 1). Sfințenia cu batjocura nu pot sta împreună; ori sîntem «templul Duhului Sfânt» (I Cor 6, 19), ori sîntem templul alcoolului. Duhul lui Dumnezeu nu poate locui împreună cu duhul alcoolului”, în: G. PETRU, „Vinul care înveselește pe Dumnezeu”, în: *Buletinul Cultului Penticostal*, XXXII, 3-4 (1984), p. 12.

⁷⁰ Cf. Harold D. HOCKEN, „Ordinances, Pentecostal”, în: *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements*, Grand Rapids, Zondervan, 2002, sau Bryce TRAISTER, *Female piety and the Invention of American Puritanism*, The Ohio State University Press, Columbus, 2016, pp. 10-54.

În anumite cazuri se ajunge până acolo încât se afirmă că Dumnezeu nu ar putea binecuvânta un produs în compoziția căruia s-ar afla alcool, cu atât mai mult nu ar putea permite ca unul din elementele Cinei să fie alcoolic⁷¹.

Astfel, întâlnim în unele scrieri chiar indicații referitoare la modul de conservare al mustului proaspăt stors pentru a-l feri de fermentare⁷².

În ceea ce privește a doua linie urmată în penticostalism, anume cea a folosirii pâinii dospite și a vinului, aceasta nu prea își găsește susținerea în scrierile autorilor penticostali, această practică găsindu-și temeiul în opinia unora ce consideră că nu are importanță ce materii se folosesc, ci este important actul Cinei în semnificația sa⁷³. Așadar, nu are importanță așa de mare materia folosită.

În ultimele decenii se tinde spre generalizarea practicării Cinei cu azime și must. În ceea ce-i privește pe români, pâinea dospită și vinul sunt folosite ca materii ale Cinei în unele zone ale țării, în special în zonele rurale și în diaspora, și acesta datorită principiului *inculturației*⁷⁴.

⁷¹ „Recent, un cititor ne-a scris o scrisoare în care spune: «Acei care cred că prin rugăciune se sfințește vinul alcoolic, se înșală. Rugăciunile sînt ascultate numai atunci când ceea ce cerem este după voia lui Dumnezeu (In 5, 14). A te ruga pentru alcool (indiferent cum e numit sau din ce e făcut) este ca și cum te-ai ruga pentru sânge, ca să fie sfințit, spre a-l putea mânca. Dumnezeu nu ascultă astfel de rugăciuni. Dumnezeu a zis «să nu mâncați sângele». Tot la fel Dumnezeu a zis «vai de cel ce bea» și «vai de cel ce dă aproapelui său să bea...». Și noi credem la fel ca cititorul de mai sus. Tocmai de aceea bisericile penticostale de la noi și de peste hotare întrebuințează la Cina Domnului vin nealcool, care, în calitate de rod al viței, poate reprezenta sângele Domnului Isus Hristos», în: ***, „Dumnezeu, oare, binecuvintează alcoolul la Cina Domnului?», în: *Buletinul Cultului Penticostal*, XXXII, 3-4 (1984), p. 3.

⁷² „După cum este știut, bisericile noastre au la bază principiul antialcoolismului. Atât pentru motivul acesta, cât și pentru că noi suntem convingiți de faptul că Domnul Isus a utilizat la sfânta Cină vin nealcool, utilizăm și noi la Cina Domnului astfel de vin. Domnul Isus nu binecuvintează alcoolul care ia mințile omului și care produce atâtea nenorociri. Iată două rețete pentru pregătirea rodului viței în vederea utilizării lui la Cina Domnului: Prima rețetă: Imediat ce strugurii sunt storși, mustul se pune într-un vas și se fierbe la foc ușor, apoi din ce în ce mai tare, până la fierberea totală, în funcție de capacitatea vasului. Fără a fi lăsat să se răcească de tot, se pune în sticle spălate și uscate, care se astupă ermetic, preferabil cu capsule. A doua rețetă: Se recoltează struguri sănătoși, curați, fără boabe sparte sau mucegăite, se spală cu apă rece, se scurg, apoi se zdrobesc într-un vas emailat sau de lemn. Mustul se strecoară prin tifon din trei straturi, apoi se umple sticlele, lăsându-se un spațiu gol. Sticlele, grijuliu spălate mai înainte, se astupă apoi cu dopuri care s-au ținut în apă caldă, și care trebuie legate cu sfoară de gâtul sticlei. Învelite în hârtie, sticlele se așează una lângă alta într-un cazan, pe fundul căruia s-a pus un capac de lemn. La mijloc, într-o sticlă cu apă se pune un termometru pentru controlul temperaturii. Cazanul se încălzește treptat până la 75-80°C, apoi focul se stinge. Sticlele se mai lasă 20 de minute în cazan, iar după răcire, dopurile se parafinează și sînt depozitate în loc răcoros», în: ***, „Pregătirea Rodului Viței pentru Cina Domnului», în: *Buletinul Cultului Penticostal*, XXXII, 3-4 (1984), p. 3.

⁷³ „Există diversitate atât în ce privește elementele, cât și în ce privește administrarea comuniunii. [...] Unii folosesc vinul ca băutură, alții folosesc mustul; unii folosesc pâinea dospită, alții nedospită. Ca în toate lucrurile pentru care Biblia nu oferă o explicație foarte clară, se presupune că Domnul nostru oferă libertate de alegere», în: Gordon T. SMITH, *5 concepții despre Cina Domnului*, trad. Ciprian Simuț, Casa Cărții, Oradea, 2013, p. 139.

⁷⁴ Mai ales în mediul rural, cu greu poți schimba mentalitatea unui om (pentru că știm că în primii ani de la pătrunderea în spațiul românesc a acestei mișcări și-au sporit numărul de membri prin ieșirea

Așadar, în virtutea funcției de administrare spirituală a comunității locale, pastorul este cel care decide și în privința organizării cultului, implicit și a materiei uzitate la Cina Domnului⁷⁵.

CONCLUZII

Am putut observa prin lecturarea acestui studiu că practica Bisericii Ortodoxe nu a avut în vedere o argumentare exclusiv biblică a elementelor folosite, acest lucru nefiind posibil în creștinismul primar. Critica textuală biblică, după cum am putut vedea, nu infirmă sau confirmă îndreptățirea unei practici. Nici Părinții Bisericii nu sunt foarte preocupați de acest aspect în scrierile lor, de aici rezultând faptul că nu au existat controverse pe acest subiect. Legislația canonică, de asemenea, nu amintește de folosirea azimelor sau mustului, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că Biserica, cel puțin în primul său mileniu de existență, nu a avut știință de o asemenea practică.

Mișcarea penticostală pretinde că răspunsul la problematica materiilor Cinei s-ar afla exclusiv în Biblie, neadmițând că practica lor înclină, de fapt, spre una din teoriile ce se pot naște dintr-o critică biblică. Așadar, căutarea unui răspuns insurmontabil, exclusiv fundamentat biblic, eșuează.

Cred că răspunsul la această chestiune în privința Bisericii Ortodoxe se găsește într-unul din izvoarele Dreptului canonic, anume *obiceiului de drept canonic*, adică, Biserica a întrebuințat dintotdeauna pentru Euharistie aceste materii, nesimțind nevoia ca acestui aspect să-i acorde o argumentare, cel puțin în primele secole.

acestora din Biserica Ortodoxă sau din celelalte culte tradiționale) și să-l convingi că Cina ar trebui făcută cu azime și must, când pentru acel om pâinea și vinul, ca materii euharistice, au amprentat până în cele mai intime profunzimi ființa sa. Chiar dacă au părăsit Biserica Ortodoxă, în mentalul majorității a rămas acel sentiment de respect profund pentru riturile sale, care, în unele cazuri, nu a putut fi schimbat și care chiar a influențat cultul și unele învățături ale penticostalismului românesc. Mai ales în mediul rural sau diaspora, practica folosirii pâinii și a vinului fermentat este des întâlnită.

⁷⁵ A se vedea argumentele din nota 59. În contextul actual, când majoritatea pastorilor sunt îndemnați spre studii universitare, se tinde spre implementarea unei practici universale, anume aceea a azimelor și mustului sau sucului de struguri.